

Prenatal Tanının Etik ve Hukuk Yönleri

Dr. İsmail Dölen

Türkiye Maternal Fetal Tıp ve Perinataloji Derneği

IX. Ulusal Kongresi

24-27 Eylül 2014, İstanbul

Prenatal Test

Çeşitli metotlarla embrio/fetusun sağlık durumunu öğrenmek için yapılan çalışmalara verilen isimdir.

Tanı /Tarama

- Prenatal test, hem tarama hem de tanı tetkiklerini içerir.
- Prenatal tanı ve prenatal tarama iki farklı tetkiktir.

Prenatal Tanı

- Amniosentez, kordosentez, cvs, fetal cilt dokusu , detaylı ultrasonografi, diğer
- Maliyet, maternal ve fetal riskler, komplikasyonlar, abortus, erken doğum, ölü doğum ve davalar.

Prenatal Tarama

Amaç: Gebeleri yüksek ve düşük riskli gruplara ayırmaya çalışmaktır.

Böylece tanı yöntemlerinin yapılması önerilen olgular saptanır.
Birinci basamak (basit) ultrasonografi, genetik tarama testleri, ikili, üçlü, dördü testler, NIPT

Prenatal Tarama Sorunları

Dörtlü test;

Sensivite %80,

False positive rate %5 ise

Positive predictive value (PPV) %4,

Sonuç: %96 kadına gereksiz amniosentez, en az %0.5 gebelik kaybı

Prenatal Tarama Sorunları

NIPT;

Sensivite %99,

False positive rate %0.5 kabul edersek

PPV %33,

%66 kadına gereksiz işlem ve stres ve %0.33 gebelik kaybı

Prenatal Tanı Amacı-1

Prenatal tanının 3 amacı vardır.

- 1) Bebek için doğum öncesi veya sonrası, uygun zamanda tıbbi veya cerrahi tedavi imkanı yaratmak
- 2) Anne-babaya fetusun durumu nedeniyle gebeliğin sonlandırılması şansı vermek
- 3) Anne-babaya sağlık sorunu veya sakatlığı olan veya muhtemelen ölü doğacak olan bebekleri için psikolojik, sosyal, ekonomik ve tıbbi hazırlanma imkanı vermek

Prenatal Tanı Amacı-2

1. Kadın sağlığı, yaşam kalitesi ve otonomisi için yapılır.
2. Bebeğin yararı, doğum öncesi veya sonrası tedavi imkanı yaratılması için yapılır.

Bu durum ancak çok sınırlı olgular için mümkün olmaktadır .
Çoğunlukla tedavisi mümkün olmayan ve sonlandırılmak istenecek fetuslar tespit edilmektedir. (yakala ve yok et)
3. 1970' lerin başında prenatal tanı ekonomik endişelerle de önerilmiştir ki bugün etik olarak kabul etmek mümkün değildir. Sorunlu fetusları dşrterek tasarruf sağlamak veya sağlıklı bebekleri tespit ederek yaşam kalitesi ve otonomi yararını dikkate almak etik bulunmamaktadır.

Konuya Etik Bakış

Genetik teknolojisindeki her gelişmenin prenatal tanıda uygulanması konusu açık değildir. Etik ve hukuk ile sosyal ve bireysel etiği ilgilendiren bu konu incelenmektedir.

Toplum tarafından karşılanan sağlık giderleri içinde hangi prenatal tanılar olmalıdır?

İzin verilmeyen prenatal tanılar var mıdır, olmalı mıdır?

Kadınları prenatal tanı tercihinde ve sonrasında etkileyen konulara etik yaklaşımlar nedir, ne olmalıdır?

Prenatal tanı uygulaması ve sonuçları , değerler çatışması ve çıkar çatışması konularını etkiler. Özellikle “insan onuru” kavramı etkilenmektedir.

Konuya Etik Bakış: Etik Dayanaklar-Etik Prensipler

Etikte çıkar çatışmaları (anne-fetus-toplum) genellikle “sonuççuluk” (consequentialism) ve “sorumluluk” (duty) etiği stratejileri ile çözümlenir. Her iki sistem de diğer etik prensiplere vurgu yapar.

Etik Prensipler ve Değerler

İnsan onuru,

Otonomi,

Aydınlatılmış hasta rızası,

Bütünlük (integrity),

Yaşam kalitesi,

İhtiyaç ve dayanışma,

Döllenmiş yumurtanın moral statüsü,

İnsan onuru

- İnsan onuru, insanın işlevleri ve özellikleri değil varoluşuna bağlıdır.
- İnsan onuru bir aksiyomdur ve ampirik çalışmalar veya testler ile ispatlanamaz (ispatı gerekmez).
- İnsan onuru tüm insanların saygı göstermesi gereken temel haktır ve hiç kimse bu konuda öncelikli değildir.
- İnsan onuru, belirli bir bağlamda insanların özellikleri, uygunluğu ve niteliklerini değerlendirmeyi dışlamaz

Döllenmiş Yumurtanın Moral Statüsü Üzerine Kabuller

1. İnsan yaşamı yumurtanın döllenmesi ile başlar ve döllenmiş yumurtanın «insan onuru» tamdır.
2. İnsan yaşamının doğuşu, bir yaşam oluşturma sürecinde olan döllenmiş yumurta ile başlar ve tabi ki moral statüsü vardır. Zaman içinde fetüs annesinin dışında yaşayabilir hale gelince moral statüsü «insan onuru» na yükselir.
3. Döllenmiş yumurtanın gelişme potansiyeli vardır ama moral statüsü yoktur.

Ne Çeşit Prenatal Tanı

-Sınırları çizmek:

Anne otonomisi ve fetus bütünlüğü değerleri çatışması kaçınılmazdır. Ne yapmalıyız?

-İnsanlık/insan onuru ve otonomi çatışması:

Eğer kadın otonomini ön plana almak istiyorsak fetustaki hangi hastalık ve sakatlıkların teşhisine izin vermeliyiz? Toplumun buna bakışı nedir?

Prenatal Tanı İhtiyacı Nasıl Karşılanmalı?

Hangi kadının otonomisi (kararı) dikkate alınarak aydınlatılmış hasta rızası sonrası prenatal tanı yapılmalıdır? Her talebe cevap verilmeli midir?

Tedavisi olmayan hastalıklar için tarama testi önerilmemelidir, çünkü insanlık onuru, kadının otonomisi ve çocuğun yaşam kalitesi nedeniyle tehdit edilmiş olabilir (??).

Kadının önerilen prenatal test yöntemini reddetme hakkı olmalıdır. Bilgilendirme ve danışmanlık uygun yapılmalıdır.

İsveç Ulusal Tıbbi Etik Kurulu Önerileri

Farklı etik değerler arasındaki çatışmaların analizi devam etmelidir.

Otonomi önemlidir ancak toplum için istenmeyen sonuca neden olmamalıdır.

Otonomi, detaylı bilgilendirmenin teşviki ve kişiye özel bilginin sunulması ile desteklenmelidir.

Kesinleşmemiş veya güvenilmeyen bilgiye dayanan analizler dikkate alınmamalıdır.**

Prenatal tanı endikasyonlarının değişme/kayma riski takip edilmelidir.

Diğer sağlık hizmetleri konularında olduğu gibi, Prenatal Tanı metotları ve limitleri tartışmalarda öncelikli olmalı.

Değer Kaymaları

Prenatal tanı, değişik değerler dikkate alınarak yapılmalıdır.

İnsan onuru ve bütünlük mutlaka dikkate alınmalıdır.

Tanı yöntemlerinin güvenilirliği değerlendirilmeli ve savunulabilir düzeyde olmalıdır.

Değerler, zaman içinde hastalıklara bakışımız ve diğer nedenlerle değişebilir.

İsveç'te Usg

İsveç'te usg bir tarama muayenesidir ve prensip olarak tüm gebelere usg tetkiki yapılır.

Amaç, esas olarak anomalileri aramak olmayıp, gebeliğin süresinin tespiti ve çoğul gebelik olup olmadığıdır.

İsveç Sağlık Hizmetinde Teknoloji Değerlendirme Kurulu, rutin usg tetkikinde bir kontrol listesine göre prenatal tanı yapılmasını önermektedir.

Usg tetkiki, kurul önerisi ile basit ve detaylı olarak ikiye ayrılmaktadır.

Hukuki Yöner

- 2827 sayılı yasaya göre yaklaşım farklılıkları ve sonuçları değerlendirilmelidir.
- İsveç'te 18. gebelik haftasına kadar kadın gebeliğin sonlandırılmasına karar verebilmektedir. Daha sonra ise ülkede tek bir kurul gebelik sonlandırılması isteğini karara bağlamaktadır.
- Ülkemizde ise 10. gebelik haftası sonrasında rahim tahliye tüzüğü ek: 2 sayılı liste dışındaki durumlarda gebelik sonlandırmanın cezai yaptırımını vardır.
- Prenatal testlerdeki gelişmeye ve kabul gören etik prensiplere göre yeni yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

Hukuki Yönlere

- Tarama testlerinin sensivite, FPR, PPV gibi değerleri tıp biliminin konusudur. Yöntemin geçerliliği, güvenilirliği ve yönleme bağlı sorunları hasta kabul ediyorsa hukuki sorun yoktur.
- Tarama testleri sonucu yüksek risk grubundaki gebelere tanı testleri önerilmeli, kabul etmeyenlerden imza alınmalıdır.
- Düşük riskli gruba « tanı testine gerek yok» denmemeli, «az da olsa risk var, isterseniz tanı testi yapılınsın» önerisi yapılmalıdır.
- Tarama testi öncesi hastanın konuyla ilgili aydınlatılması ve onam alınması en doğru yoldur. Konuyu öğrenen pek çok gebe tarama testini kabul etmemektedir
- Düşük veya yüksek risk grubunda olup tanı testi isteyen ve aydınlatılmış hasta rızası alınan hastada yöntemin komplikasyonları oluşursa hekim suçlanamaz. İşlemden hekim kusuru varsa hekim sorumludur.
- Etik kabullerimize göre 22. gebelik haftası sonrası fetus moral statüsü «insan onuru»na yükselmiştir ancak yasal olarak ve özellikle 2827'e göre fetus uygun raporlar sonrası gebelik doğuma kadar sonlandırılabilir. Ek2 sayılı liste dışında gebelik sonlandırmak ise suçtur.

Teşekkürler

ismaildolen@gmail.com